

İKİNCİ BÖLÜM

SURİYELİ ZORUNLU GÖÇMENLERİN HUKUKİ VE SOSYO-EKONOMİK UYUMU

SURİYELİLERİN TÜRKİYE’DEKİ YAŞAMLARINA YÖNELİK BİR DEĞERLENDİRME

Deniz EROĞLU UTKU*

GİRİŞ: UYUM ÇALIŞMALARI

2011 Nisan ayından bu yana Türkiye önemli sayıda Suriyeli göçmene ev sahipliği yapmaktadır.¹ Halihazırda, Suriye’deki çatışma ortamı geri dönüş için uygun şartların oluşması önünde kuvvetli bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira, Suriyelilerin Türkiye’deki uyumlarına yönelik önemli çalışmada, Erdoğan “Suriyelilerin kendi ülkelerine dönmeleri ihtimali artık çok küçük bir ihtimale dönüşmüş” olduğunu belirtir (Erdoğan, 2018, s.174; aktaran Bostan, 2018, s.56). Mültecilerin ilk varışlarında acil ve temel ihtiyaçları ana gündemken, bugün geldiğimiz noktada ikinci kuşak haklar olarak tanımlanan haklara erişim ve uzun vadeli uyum konuları tartışılmaya başlanmıştır (Akar & Erdoğan, 2019; Kaya, 2018, s.79). Bu durum, önceleri “misafir” ardından “geçici koruma altındakiler” olarak adlandırılan Suriyeliler için yeni bir sürecin de başlangıcını işaret etmektedir. Kalıcı çözümleri gerektiren bu süreçte artık tartışılan, Suriyelilerin Türkiye’deki geleceklerini şekillendirecek olan yasal, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel uyumlarıdır. Bu

* Dr. Öğretim Üyesi, Trakya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, E-posta: denizeroglu@trakya.edu.tr

1 Göç İdaresi Genel müdürlüğü bu rakamı geçici barınma merkezi dışında 3.559.041 ve geçici barınma merkezlerinde 59.877 olarak kaydetmektedir (GİGM, 2020b)

değerlendirme, söz konusu noktaları ele alan çalışmalar ışığında, Türkiye'deki Suriyelilerin ekonomik, sosyal ve kültürel uyumlarını irdelemekte, ardından Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nce yapılan uyum çalışmalarını göstermektedir.

Kavramsal olarak “uyumun” kullanımından başlamak yerinde olacaktır. Erdoğan, “uyum” kavramını “bir araya gelen toplumun farklı kesimleri/ grupları arasında olası sosyal, ekonomik, siyasal sorun ve çatışmaların yaşanmamasını ya da en az seviyede yaşanmasını sağlamak; mümkünse, oluşan toplumsal çeşitliliğin topluma katkılarını artırmayı sağlamak” olarak tanımlar (2020, s.12).² Şeker, uyum sürecinde kültürlüşmeye dikkat çekerek bir tanımlama yapar ve uyumu “kişilerin yeni kültürel çevre ile uzlaşabilme becerisini ortaya koyarak belirli davranışları kazanması” olarak aktarır (2015, s.16). Suriyelilerin Türkiye'deki yaşamlarına yönelik çalışmalarda kurumların yaklaşımı entegrasyondan ziyade “uyum” kavramının kullanılmasına yöneliktir. Bu doğrultuda, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) “Kanunda ve Genel müdürlüğümüz çalışmalarında öngörülen uyum; ne asimilasyon ne de entegrasyondur. Göçmenle toplumun gönüllülük temelinde birbirlerini anlamalarıyla ortaya çıkan harmonizasyondur” diyerek bu tercihin bilinçli bir şekilde yapıldığının altını çizmektedir (GİGM, 2019b). Şimşek'e göre Türkiye'nin odak noktasının “sosyal uyum” olmasının sonucu olan bu kullanım tercihi, “temkinli bir yaklaşımı” belirtmektedir (Şimşek, 2019). Carignani-Samuk ise çalışmasında, karar alıcılarının bu kavramı tercih etmelerinin sebebini, göçmenlerin kendi kimliklerini muhafaza ederken toplumun bir parçası olmaları, entegrasyon teriminin içerisinde asimilasyonu barındırdığını düşünmeleri olarak açıklar (2020, s.17). Bu değerlendirme GİGM pratiklerine odaklanması nedeniyle, “uyum” kavramı kullanımını tercih etmektedir.

Literatürde göçmenlerin ev sahipleri toplumlara uyumları ile ilgili farklı analiz alanları işaret edilmektedir (Gümüş & Eroğlu, 2015; İçduygu & Şimşek, 2016, Salomoni, 2015). Bu değerlendirmede Suriyelilerin Türkiye'deki mevcut durumu, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ve Migration Policy Group (MPG) tarafından hazırlanan “Mülteci Entegrasyon Değerlendirme Aracı”nda yer alan dört ana entegrasyon başlığı göz önünde bulundurulmaktadır. Bu başlıklar, genel konular, yasal entegrasyon, sosyo ekonomik göstergeler ve sosyo-kültürel uyumdur³ (UNHCR ve Migration Policy Group, 2013).⁴

2 Bu noktada “entegrasyon” teriminin “asimilasyona” gidebilecek bir anlam içermeye ihtimaline dikkat çekmektedir (Erdoğan, 2020, s.13).

3 Bu ölçme aracında, her bir başlık altında, çeşitli alanları işaret eden toplam 200 gösterge kullanılmakla beraber, bu kısa değerlendirme genel, yasal, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel olmak üzere üst başlıkları baz almaktadır.

4 Bu ölçme aracında “entegrasyon” kavramı kullanılmakla beraber, bu değerlendirme Türkiye'de hakim olan kullanıma uygun olarak “uyum” kavramı çerçevesinde ele alınacaktır.

1. GENEL KONULAR

BMMYK ve MPG'un bu başlık altında incelediği konular, mültecilerin ülkede genel olarak nasıl karşılandığı ve ele alındığıdır. Bu noktada, 2011 yılında ilk kez giriş yapıldığındaki uygulamalara göz atmak faydalı olacaktır. Bilindiği gibi, Suriyelilerin Türkiye'ye göçü başladığında Türkiye "açık kapı" politikası uygulamış, böylelikle uluslararası korumanın önemli ilkelerinden biri olan geri göndermeme (non-refoulement) ilkesine uygun hareket etmiştir. Türkiye 10 ilde 26 geçici barınma merkezi kurmuş, ülkesindeki çatışma ortamından kaçmak zorunda kalan 256.971 Suriyelinin sığınmasını sağlamıştır. Ancak geçici barınma merkezlerinin sayısı ve kalan kişi sayısı zaman içerisinde azalmış, 2020 senesinde sayılar, 5 ilde 7 geçici barınma merkezinde kalan 59.877 Suriyeliyi işaret eder duruma gelmiştir. GİGM bu azalışı, kalış süresi uzayan Suriyelilerin sosyal uyumlarının sağlanması açısından gerekli bir süreç olduğu kanısındadır (GİGM, 2020b). Kamplarda yaşayan Suriyelilere güvenlik, gıda, eğitim, din, sağlık hizmetleri gibi imkanlar sunulmuştur (AFAD, 2013).

GİGM'nin de altını çizdiği üzere, kamp dışında da artık önemli ölçüde Suriyeli nüfusu oluşmaya başlamıştır. Bugün BMMYK, 81 ile dağılmış 3,6 milyon Suriyeliden bahsetmektedir (UNHCR, 2021). Böylelikle ilk karşılama ve temel ihtiyaçların sağlanması noktası artık geride bırakılmış gözükmektedir. İçduygu ve Şimşek, 2016 senesine gelindiğinde mültecilerin artık geri dönüş ya da önünü kesme değil, daha iyi bir yerleşim ve entegrasyon politikalarının uygulanmasının konuşulması gerektiğini belirtmiştir (2016, s.60).

İlk dönem mültecileri karşılama politikaları ile ilgili en büyük sorunlardan biri tanımlama ve yasal bir tanımlama eksikliğinin yarattığı hak kayıplarıdır. Bilindiği gibi geçici koruma yönetmeliği öncesinde, Suriyeliler "misafir" olarak tanımlanmakta, bu tanımlama herhangi bir yasal karşılığı bulunmamaktaydı (Lortoğlu, 2017, s.71). Misafir tanımlamasının uyuma etkisi iki yönlü değerlendirilmiştir. Canbey Özgüler misafir bakış açısıyla Suriyelilerin Türkiye'de toplumsal kabul ve yüksek uyum yaşadıklarını iddia etmektedir (2018, s.11). Ancak, Erdoğan araştırmasında "misafir" tanımlamasının kamuoyunda Suriyelilerin "uyum göstermek zorunluluğunda bulundukları" düşüncesini yarattığını göstermektedir (Erdoğan, 2014, s.23).

2. YASAL UYUM

Yasal uyum konusunda Suriyelilerin durumuna yönelik göz önünde bulundurulması gereken iki önemli husus yer almaktadır. Bu hususlardan ilki, Türkiye'nin mülteci politikalarını belirlerken sahip olduğu coğrafi kısıtlamadır. Bilindiği üzere Türkiye, hem 1951 tarihli Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ne hem de bu sözleşmenin kapsamını genişleten 1967 tarihli New York Protokolü'ne taraftır. Ancak Türkiye, pek çok ülkenin New York Protokolü ile kaldırdığı coğrafi sınırlamayı

kaldırmamış, hala da muhafaza etmektedir. Bunun anlamı, Avrupa Konseyi üye ülkeleri dışından gelenlerin Türkiye’de “mülteci” statüsü elde edemeyecek olmalarıdır. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, bu kimselerin Türkiye’de “şartlı mülteci” olabileceklerini söyler (YUKK, Madde 62). Türkiye’nin Avrupa dışındaki ülkelerde zulme uğrayan ve Türkiye’de güvenlik arayanlara yönelik bu kısıtlayıcı politikası oldukça önemli olmakla beraber, söz konusu Suriyelilerin 2011’den bu yana devam eden göçlerinde temel belirleyici husus akının kitlesel olarak gerçekleşmiş olmasıdır. Konuya ilişkin BMMYK bu kişilere, “her zaman için en azından geçici sığınma sağlanması gerektiğini” belirtmektedir (ExCom Conclusion No 19; aktaran Ciger, 2016, s.65). Bu noktada BMMYK’nın önerdiği çözüm, kitlesel akınlarla gelenlerin, *prima facie* karar olarak, mülteci sayılmalarıdır. Zira, kitlesel akınların temelinde tartışmaya mahal bırakmayacak şekilde bir zulümden kaçış vardır, ancak sayıca fazla oluş bu kişilerin bireysel değerlendirilmeleri önünde engeldir (UNHCR, 2001, s.1; aktaran Sirkeci ve Utku, 2020, s. 322)

Türkiye, BMMYK tavsiyeleri ile paralel şekilde, Suriyelilere “Geçici Koruma” sağlamaktadır. Bu koruma, yasal temelini Mart 2012 tarihli, “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge”den almaktadır. Akabinde, 2013 yılında Yabancılar Uluslararası Koruma Kanunu çıkarılmıştır. Kanunun “Geçici Koruma” başlıklı 91 inci maddesi şu şekildedir (GİGM, 2019a):

- “(1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.
- Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.”

Yasal düzenlemeler konusunda adım atılmaya devam edilmiş, Kanunun yukarıda adı geçen maddesine dayanarak 3/10/2014 tarihli ve 2014/6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği çıkarılmıştır (GİGM, 2019a). Yasal uyumu göz önünde aldığımızda, bu yönetmeliğin de öncesine, 2013 yılında çıkarılan YUKK’a dönmemiz gerekir, zira Kanunla beraber bu konuyu ele alan bir birimin de inşa edilmiş olması, karar alıcılar nezdinde konuya verilen ehemmiyeti işaret etmektedir (Kaya, 2014, s.23). Bu doğrultuda uyum konusuna ilişkin iş ve işlemleri yürütmek Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün Uyum ve İletişim

Dairesi'nin görevidir. Bu daire, uyum çalışmaları konusunda GİGM'e yüklenen görevleri şu şekilde sıralamaktadır (GİGM, 2019b):

- “Yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştıracak etkinlikler yapmak;
- Ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak;
- Yabancılar için, ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslar düzenlemek.
- Kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere erişim, sosyal ve kültürel iletişim, temel sağlık hizmeti alma gibi konularda kurslar, uzaktan eğitim ve benzeri sistemlerle tanıtım ve bilgilendirme etkinlikleri yapmak
- Kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlamak”

Yukarıda işaret edildiği üzere, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün genel tutumu, yabancıların Türkiye'de bulundukları sürecin “karşılıklı anlayış” üzerine inşa edilmiş bir uyum süreci olması yönündedir (GİGM, 2019b). Ancak uyumun bu normatif düzeyden, kalıcı bir aşamaya geçmesini sağlayacak en önemli adım “vatandaşlık” verilmesi ile gerçekleşebilir. Uyum konusunda atılacak nihai adım, bir ülkede yaşayan vatandaşlara sağlanacak olan vatandaşlık hakkıdır. Vatandaşlığın önemini Bauböck ve diğerleri (2006), entegrasyon süreçlerini tamamlayan bir aşama olarak görmektedir. Hatta Sirkeci, “entegrasyon politikalarının başarısızlığının ardındaki” en önemli sebeplerden birinin “vatandaşlık haklarının göçmenlerden esirgenmesi” olduğuna inanır (2010, s.97). Suriyeliler için vatandaşlık her şeyden evvel “geçici” koruma altında olma durumlarından, yasal olarak güvence altına girmek olacaktır (Akçapar & Şimşek, 2018, s.179).

3. SOSYO-EKONOMİK UYUM

Göçmenlerin gittikleri ülkelerdeki hayata uyum sağlamalarının, yaşadıkları travmalar ertesinde yeniden “normal” bir yaşama dahil olmalarının en önemli araçlarından biri ekonomik üretime katılmaktır. İstihdama dahil olarak, göçmenler, güvenceli, ekonomik olarak bağımsız, öz saygılı olacaklar, daha iyi hissedecekler ve böylece uyum desteklenecektir (Şimşek, 2020, s.546).

Göçmenlerin hayatında kuşkusuz önemli bir yeri olan ekonomik uyum, ev sahibi ülke açısından da çeşitli getiriler barındırır. Bu noktada Çağlar ve Onay'ın belirttikleri üzere, bir toplumla bütünleşerek göçmen bir yandan üyeliğin avantajlarını elde eder, öte yandan ise bu topluma karşı sorumluluklarını yerine getirir ve bütün toplum refahı için çaba sarf eder (2015, s.63). Bu konunun ehemmiyeti gözetilerek Suriyelilerin ekonomik entegrasyonlarını ele alan araştırmalar gerçekleştirilmiştir (Bache, 2019; Del Carpio et al., 2018; İçduygu & Diker, 2017; Kaymaz & Kadkoy, 2016).

Ekonomik uyum ve Suriyelilerin çalışma hayatına katılmaları ile ilgili çeşitli adımlar atılmıştır. Bu adımlardan ilki, Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 29. Maddesinin bu konuya ayrılmış olmasıdır. Yönetmeliğin ardından ise, 2016 yılında yeni bir düzenleme ile Suriyelilerin çalışma izinlerine yönelik belirsizlikler aydınlatılmıştır (İçduygu & Diker, 2017, s.18). Bu düzenleme ile "Suriyeli mültecilerin ekonomik bağımsızlığa sahip olmaları ve Türkiye ekonomisine katkı sağlamaları" hedeflenmektedir (Del Carpio ve diğerleri, 2018, s.10). Aynı yıl Temmuz ayında ise "Uluslararası İşgücü Kanunu" (6735) yayımlanmıştır (Resmi Gazete, 13/08/2016).

Yukarıda belirtildiği üzere Türkiye, yasal düzenlemeleri yürürlüğe koyarak, Suriyelilerin işgücü piyasasına katılımları konusunda bir dizi düzenleme yapmıştır. Mevzuatı güçlendirme yolunda atılan adımlara ilave olarak uygulamaya yönelik çalışmalar da göze çarpmaktadır. Bu konuda Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile İŞKUR tarafından Dünya Bankası işbirliğinde hayata geçirilen Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ve Türk Vatandaşları İçin İstihdam Desteği Projesi başlatılmış, proje çerçevesinde 7 bin 400 Suriyelinin desteklenmesi planlanmıştır (İŞKUR, 2019).

Çeşitli sektörlerde Suriyelilerin iş piyasasına katılımlarını görmekteyiz. Bu katılım, inşaat, üretim ve hizmet sektörlerinde yoğunlaşırken, tarım ve hayvancılık alanında daha az sayıda Suriyeli nüfusu ile karşılaşılmalıdır (Erdoğan, 2020, s.41). İş hayatına göz attığımızda, Ticaret Odasının verilerini işaret eden Babilli (2018), 2014 yılındaki verilerine dayanarak, 4.500 Suriyeli işadaminin 1.22 milyar liralık bir iş yatırımı yaptıklarını, 2015'te yabancı yatırımcılar arasında Suriyelilerin ilk sırada geldiğini kaydetmektedir. Araştırmanın yapıldığı tarih olan 2018'de 6.000 adet Suriyeli şirket olduğunu da ekler. Burada ilginç olan bir başka nokta ise Suriyelilerin yüzde 90'ının kendi imkânlarıyla çalışmasıdır (Babilli, 2018, s.36). Aile ve Çalışma Bakanlığı 2019 verileri ise 59.406'u erkek 4.383'ü kadın olmak üzere 63,789 Suriyeli'ye çalışma izni verildiğini kaydetmektedir (Aile ve Çalışma Bakanlığı, 2019).

Kurumsal düzenlemeler ekonomik uyumun yasal çerçevede gerçekleşmesini sağlamayı amaçlamakla beraber alanda sorunların tamamen yok olduğunu söyleyemeyiz. Özellikle kayıtdışılık ciddi bir sorun olarak devam etmektedir. İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (İGAM), küçük ve orta büyüklükteki

işletmelerin, Suriyeli istihdam ederken karşılaşılan idari ve mali külfete karşın kayıt dışı istihdama yöneldiğini belirtir (İGAM, 2019). Kayıt dışı sektörlerde çalışan Suriyeliler, sömürü, güvencesizlik ve emeğinin karşılığını alamama ile karşı karşıya gelmektedir (Şimşek, 2020, s.546). Dahası bu sektörde çalışma ile, sağlıksız ve tehlikeli şartlarda, uzun süreli çalışma saatlerine dayanmak zorunda kalmaktadırlar (İçduygu & Diker, 2017, s.24). Ekonomik uyumla ilgili yasal kanalların mültecilere sunulması, sosyal sorunların yaşanmaması adına da gereklidir. Kalkan, bu imkanlar sağlanmazsa, göçmenlerin yasal şekilde çalışıp, üretip ülke ekonomisine katkı sunabilecekken, insanlık dışı ve yasa dışı yollara müracaat etmeleri sonucunun doğabileceğine dikkat çekerek (2018, s.15).

1. Sosyo-Kültürel Uyum

Cilvegözü sınır kapısından ilk Suriyeli grubun girmesinden bu yana yaklaşık 10 yıl geçti. Bu süre içerisinde Suriyelilerin sayısı yeni gelenlere ilave, Türkiye’de doğan çocuklarla da artış yaşadı. İçişleri Bakanı Soylu, Türkiye’de doğan bebek sayısının tahmini 450.000’den fazla olduğunu açıklamıştır (Hamsici, 2019). Diğer bir deyişle, Suriye’yi belki de hiç bilmeyen, bu ülke topraklarında yetişmekte olan bir nesil söz konusudur. Aileleriyle beraber bu neslin sosyo-kültürel uyumu, gelecek yıllarda büyük toplumsal sorunların yaşanmaması adına hayatidir. Zira, sosyal uyum kavramı, toplumların bir arada yaşayabilirliği için oldukça değerli olan, “birliktelik” ve “dayanışma” kavramlarını barındırmaktadır (Demireva, 2011).

Göçmenler gittikleri yere kendi, kültürleri ile beraber giderken, bu durum kültürel bir dönüşümün de fitilini ateşlemektedir (Akıncı vd., 2015, s.69). Esasında Suriyelilerin, Türkiye toplumuyla coğrafi yakınlık kadar tarihsel bağlara dayalı kültürel benzerlikleri de vardır.⁵ Sirkeci’nin de belirttiği üzere, Suriyeliler ile Türkiye’nin güney sınırında Kürtçe ve Arapça konuşan gruplar arasında akrabalık bağı bulunmaktadır (Sirkeci, 2017, s.28). Bu kültürel yakınlık, Türkiye’de Suriyelilerin özellikle ilk zamanlar toplumsal kabullerinde de rol oynamıştır, ancak göç hareketinin devam etmesi uyuma olan bu katkıyı azaltmıştır (Erdoğan, 2020, s.145). Bu sorunlar çeşitli çalışmalarda işaret edilmiştir.

Suriyelilerin sosyal uyumları ile ilgili öncü araştırmaları yapan Erdoğan, 2019 yılında 15 ilde gerçekleştirdiği ayrıntılı çalışmasında, Suriyelilerin karşılaştığı en büyük sorunlardan birinin “ayrımcılık ve nefret” olduğunu ortaya koymuştur. Dahası bu çalışma, Türkiye toplumunun Suriyelilere “normalin çok üstünde” sosyal mesafe koyduğunu ve bu mesafenin gün geçtikçe arttığını belirtir. Sosyo-kültürel ilişkilerle ilgili bir diğer bulgu ise,

5 Örneğin Kaya, kişisel mülakatlarında “Birçok Suriyeli, mimari yapısı, sokakları, çarşısı vb. benzerliklerden dolayı Şanlıurfa’nın Rakka ve Halep’ten farklı olmadığını” belirttiklerini aktarır (2018, s.81).

Suriyelilerin Türk toplumuna uyum gösterme yönünde çaba gösterdiklerine inanmalarıdır. Erdoğan, Suriyelilerin Türk toplumuna yönelik hissiyatının da “net biçimde ‘olumlu’ bir algıya işaret” ettiğini söylemektedir (Erdoğan, 2020, s.159). Çalışmadaki dikkat çekici bulgulardan bir diğeri ise, “Suriyelilerin %51,6’sı[nın] Suriyelilerin Türk toplumuna ‘bütünüyle’ ve ‘büyük ölçüde’ uyum sağladığı” görüşünde olmasıdır (Erdoğan, 2020, s.165). Erdoğan’ın bu geniş ölçekli çalışması dışında daha yerel bazlı uyum araştırmaları da gerçekleştirilmiştir. İstanbul, Kocaeli ve Sakarya’da yürüttükleri alan çalışması ile, Şafak-Ayvazoglu ve diğerleri (2016), sosyo – kültürel uyumu ölçmek için, Suriyeli katılımcıların, Türkiye ve ev sahibi toplum hakkında görüşleri, sosyal yaşam kaliteleri, Türkiye’de sosyal kontaktları ve geleceğe yönelik planları ile geri dönüş niyetlerine bakmışlardır. Katılımcılar, Türkiye’ye karşı olumlu duygular beslediklerini, bu ülkede eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanabildiklerini belirtmişlerdir. Yerel halka ilişkin değişken görüşleri sunan sonuçlar, Suriyelilerin kültürel benzerliklere rağmen bazı insanlar tarafından ayrımcılıkla karşılandıklarını ifade etmektedir. Bu ayrımcılık, genel olarak Araplar’dan hoşlanmama, kamuda yüksek sesle konuştuklarını düşünme, onları mali külfet olarak görme ve vatandaşlık almalarına karşı olma gibi alt başlıkları kapsamaktadır. Katılımcılar, yerel halk ile iletişimlerinin ise hemen hemen Suriyelilerle kurdukları iletişim kadar olduğunu belirtmektedirler. Yazarlar bu noktada önemli bir konuya daha değinmektedir. Suriyelilerin yerel halkla iletişimi olduğunu, ancak bunun “kabul ve uyum duygusu yaratmaya” yetmediğini kaydederek. Sosyal hayatlarına geldiğimizde bu araştırma, Suriyelilerin kendilerini bu konuda tatmin olmuş hissetmediklerini, hatta kimi zaman yalnız ve terk edilmiş gördüklerini belirtmektedir. Son olarak, gelecek planlarında iyi bir eğitim almak, çocuk sahibi olmak, iyi bir kariyer yapmakla beraber, pek çoğu nihayetinde Suriye’ye dönmeyi arzulamaktadır (Şafak-Ayvazoglu vd., 2020, s.106). Sosyal uyum konusunu ele alan bir başka çalışma da Yıldırım alp ve diğerleri (2017) tarafından gerçekleştirilmiştir. İstanbul özelinde toplanan verilerle, bu araştırma da benzer şekilde, Suriyelilerin Türk toplumuyla tam olarak kaynaşma ve uyum sağlama sorunları yaşadığını ortaya koymaktadır. Çalışma, sosyal uyum konusunda iki toplum arasında devam eden sorunlar olduğunu, farklı dil, kültür, yaşam tarzlarından kaynaklanan farklılıkların uyum sürecini olumsuz etkilediğini belirtmektedir (Yıldırım alp vd., 2017, s. 120).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Görüldüğü gibi, yaklaşık 10 yıldır beraber yaşamayı deneyimleyen iki toplum arasında uyumun sağlanması konusunda önemli adımlar atılmış, bununla birlikte sorunlar tam olarak aşılamamıştır. Oysa ki, bütün göç süreci içerisinde gidilen yere uyum önemli bir aşamayı belirttiğinden, Akıncı ve diğerlerinin ifade ettiği şekilde, “davranış süreçleri uyum içerisinde yaşanmadığı zaman göç eyleminin işlevselliğinden bahsetmek yerinde olmayacaktır” (2015, s.67).

Ancak uyum süreci, içerisinde çeşitli zorlukları ve çatışmaları barındıran bir yoldur. Bu konuya dikkat çeken Kaya, “dil problemi,, iş süreçlerinde yaşanan kayıt dışı ekonomi, emek sömürüsü ve istismarlar, cinsel sömürü, çok eşlilik, yetim ve öksüz çocukların problemleri, kira konut problemleri, yaşam tarzları ve tüketim alışkanlıklarına bağlı problemler; suç vakaları, yasa dışı madde kullanımı” gibi nedenlerin uyumu zorlaştırdığını belirtmektedir (Kaya, 2018, s.86). Kaya’nın dikkat çektiği “dil” engeli başka çalışmalarda da uyum konusunda başat engellerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Akar & Erdoğan, 2019; Çakır, 2017). Çakır, konuyla ilgili olarak planlı ve düzenli dil eğitiminin sosyal uyuma yapacağı katkıyı vurgulamaktadır (Çakır, 2017, s.65). Yine uyum kategorileri arasında yapılan karşılaştırmalarda, yasal süreçten daha çok ekonomik ve sosyo-kültürel alanlarda daha fazla sorunla karşılaşıldığını göstermektedir (Yıldırım alp vd., 2017).

Uyum konusunu ele aldığımızda, gözden kaçırmamız gereken bir nokta da, uyumun çift taraflı olması gerektiğidir. Süreç göçen toplumları ve ev sahibi ülkeler arasında karşılıklı yaşanmalı, her iki tarafta kendini uyum konusuna kendilerini adanmalıdır (Akar & Erdoğan, 2019; Yıldırım alp vd., 2017; Çağlar ve Onay, 2015). Bu süreçte, göç eden toplumun kendi kültürel kimliklerinden vazgeçmeden ev sahibi topluma uyum göstermeleri, ev sahibi toplumun da mültecilerin ihtiyaçlarını karşılama yolunda adım atma isteği göstermesi gerekir (Canbey Özgüler, 2018, s.3). Bu durum, Suriyelilerin Türkiye’ye “uyumları” kadar, ev sahibi toplumun da mültecilere yönelik önyargıları kırarak çalışmalara da ağırlık verilmesini gerektirmektedir. Bu hususu dikkate alan GİGM birtakım projelere imza atmıştır.

İki toplumun karşılıklı uyumu ve birbirlerine yönelik önyargıları kırma adına geliştirilecek projeler oldukça önemlidir. Bu noktada, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği işbirliği ile 26 ilde “Uyum Mahalle Buluşmaları” etkinlikleri düzenlenmiştir. 13 farklı ilde ise “Uyum Biz Bize Sohbetler” programları ile Suriyeli mültecilerin, karşılaştıkları sorunlarını karar alıcılara iletebilmeleri hedeflenmiştir. Bilgisizlik nedeniyle uyumun engellenmesinin önüne geçmek adına ise çeşitli broşür çalışmaları da Başkanlık tarafından hazırlanmıştır. “Geçici Koruma Kapsamında Yabancılar için Bilgilendirme”, “Türkiye’de Yaşam Rehberi”, “Yabancıların Türkiye’de İş ve Yaşam Rehberi” ve “Ülkemizde Bulunana Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler Hakkında Doğru Bilinen Yanlışlar” gibi broşürler bu amaca hizmet etmektedir (GİGM, 2020a). Karşılıklı uyuma katkı sunacak bu çalışmaların artırılması, Türkiye’de bir hayat kurmaya çalışan mültecilerin çatışmalarını azaltma kadar ev sahibi toplumun ön yargılarını kırma anlamında da önemli olacaktır. Bu çabaların yanında, Samuk-Carignani’nin de altını çizdiği gibi, psikologların, sosyologların, siyaset bilimcilerin ve tarihçilerin katkı sunacağı şekilde geniş çalışmaların yapılıp, ayrımcılığın, ırkçılığın, ön yargıların kırılması ve karşılıklı uyumun önündeki

engellerin kaldırılması, karar alıcıların gelecek planları içerisinde yer almalıdır (2020, s.27).

KAYNAKÇA

- Aile ve Çalışma Bakanlığı. (2019). Yabancıların Çalışma İzinleri. <https://ailevecalisma.gov.tr/media/63117/yabanciizin2019.pdf> (Erişim:15.01.2021)
- Akar, S., & Erdoğan, M. M. (2019), "Syrian Refugees in Turkey and Integration Problem Ahead" *Journal of International Migration and Integration*, 20 (3):925-940.
- Akçapar, Ş. K., & Şimşek, D. (2018) "The politics of Syrian refugees in Turkey: A question of inclusion and exclusion through citizenship" *Social Inclusion*, 6 (1): 176-187.
- Akıncı, B., Nergiz, A., & Gedik, E. (2015) "Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul" *Göç Araştırmaları Dergisi* (2): 58-83.
- Babilli, H. (2018) "Bankalardan kolay para alamıyor ya da para transferi yapamıyoruz. bu işleri başka bir firmalar adına yapıyoruz" İçinde B. B. Özipek (Yayına hazırlayan.), *Suriyeli Sığınmacılar ve Türkiye Ekonomisi Evrensel Tecrübe Işığında Bir Etkiyi Konuşmak*, İstanbul, Uluslararası Teknolojik Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Vakfı.
- Bache, C. (2019) "Challenges to economic integration and social inclusion of Syrian refugees in Turkey" *Career Development International* 25 (1): 14-18.
- Bauböck, R., Ersböll, E., Groenendijk, K., & Waldrach, H. (2006), "Introduction", içinde, E. E. Rainer Bauböck, Kees Groenendijk and Harald Waldrach (Eds.), *Acquisition and Loss of Nationality| Comparative Analyses Policies and Trends in 15 European Countries* (Volume 1), Amsterdam University Press.
- Bostan, H. (2018) "Geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin uyum, vatandaşlık ve iskân sorunu" *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4 (2): 38-88.
- Carignani-Samuk, Şahizer (2020) "What is Wrong with Integration Policies and Processes? Examples from the EU and Turkey in a Comparative Perspective" İçinde D.D. Duman ve G. Duman (Eds.). *Migration in Turkey-Policies, Reactions, Discussions*. Ankara, Gazi Kitabevi. ss.9-32.
- Ciğer, M. İ. (2016) "Uluslararası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejiminin Unsurları Üzerine" *Göç Araştırmaları Dergisi* (3): 62-92.
- Çağlar, A., & Abdülkadir, O. (2015), "Entegrasyon/uyum: Kavramsal ve yapısal bir analiz", içinde B. D. Şeker, İ.Sirkeci ve M. M. Yüceşahin (Eds.), *Göç ve Uyum*, Transnational Press London.
- Çakır, H. (2017) "Suriyeli Mülteci Kadınların Sosyo-Kültürel Değişime Uyum Çabaları: Yozgat Örneği" Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 2 (4):53-68.

- Del Carpio, X. V., Demir Şeker, S., & Yener, A. L. (2018), "Integrating refugees into the Turkish labour market". *Forced Migration Review* 58: 10-13. (Erişim tar. 15/01/2021)
- Demireva, N. (2019) "Briefing: Immigration, Diversity and Social Cohesion", *The Migration Observatory at the University of Oxford*, <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/wp-content/uploads/2016/04/Briefing-Immigration-Diversity-and-Social-Cohesion.pdf> (Erişim: 19.01.2021)
- Erdoğan, M. M. (2014) "Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması" Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi <https://mmuraterdogan.files.wordpress.com/2014/12/hugo-rapor-tc3bcrkiyedeki-suriyeliler-toplumsal-kabul-ve-uyum-kasc4b1m-2014.041.22014-tr1.pdf> (Erişim: 19.01.2021)
- Erdoğan, M. M. (2018) *Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi* (1.Baskı). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2020) *Suriyeliler Barometresi 2019: Suriyelilerle uyum içinde yaşamın çerçevesi*, Orion Kitabevi, <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/09/SB2019-TR-04092020.pdf> (Erişim: 16.01. 2021)
- ExCoM (1979) Conclusion No 19 (XXXI) 'Temporary Refugee'
- GİGM (2019a) "Türkiye'de Geçici Koruma" <https://www.goc.gov.tr/turkiye-de-geci-ci-koruma> (Erişim: 16.01.2021)
- GİGM (2019b). Uyum Hakkında. <https://www.goc.gov.tr/uyum-hakkinda> (Erişim: 16.01.2021)
- GİGM (2020a). Broşürler. <https://www.goc.gov.tr/brosurler> (Erişim: 16.01.2021)
- GİGM.(2020b) Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler. <https://www.goc.gov.tr/geci-ci-korumamiz-altindaki-suriyeliler> (Erişim, 16.01.2021)
- Gümüş, B., & Eroğlu, D. (2015) "Partial integration of Syrian 'escapees' under the rule of Turkey's Justice and Development Party (JDP)". *Contemporary Arab Affairs*, 8(4):469-487.
- Hamsici, M. (2019). Türkiye'de kaç Suriyeli var, en çok Suriyeli nüfusu hangi şehirde yaşıyor? <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-49150143> (Erişim, 16.01.2021)
- İçduygu, A., & Diker, E. (2017). Labor market integration of Syrian refugees in Turkey: From refugees to settlers. *The Journal of Migration Studies*, 3(1): 12-35.
- İçduygu, A., & Şimşek, D. (2016). Syrian refugees in Turkey: Towards integration policies. *Turkish Policy Quarterly*, 15(3): 59-69.
- İltica ve Göç Araştırma Merkezi (2019). Suriyeli Mültecilerin Türkiye'deki İş Gücü Piyasasına Entegrasyonu: Engeller ve Fırsatlar. <https://igamder.org/uploads/belgeler/DSP-IGAM-Turkey-Final-Policy-brief-Feb-2019-Tur.pdf> (Erişim: 18.01.2021)

- İŞKUR. (2019). <https://www.iskur.gov.tr/haberler/gecici-koruma-altindaki-suriye-liler-ve-turk-vatandaslari-icin-istihdam-destegi-projesi-acilis-toplantisi-ankara-da-yapildi/> (Erişim: 18.01.2021)
- Kalkan, B. (2018). “Ekonomik entegrasyonu sağlayan, insanları toplumun üretken ve barışçıl üyelerine çeviren, çalışma özgürlüğünü ve insan haklarını güvenceye almaktır”. İçinde B. B. Özipek (der.), *Suriyeli Sığınmacılar ve Türkiye Ekonomisi Evrensel Tecrübe Işığında Bir Etkiyi Konuşmak*. İstanbul: Uluslararası Teknoloji Ekonomi ve Sosyal Araştırma Vakfı.
- Kaya, A. (2014). “Türkiye’de Göç ve Uyum Tartışmaları: Geçmişe Dönük Bir Bakış”.. *İdealkent*’5 (14):11-28.
- Kaya, M. (2018). “Suriyeli Mülteciler Göç ve Sosyo-Kültürel Uyum: Şanlıurfa Örneği”. içinde C. Taştan, İ. İrdem & Ö. Özkaya (der.), *Göç ve Uyum*, Polis Akademisi Yayınları, ss.
- Kaymaz, T., & Kadkoy, O. (2016). “Syrians in Turkey: The economics of integration”. Paper presented at the Al Sharq Forum Expert Brief.
- Lortoğlu, C. (2017). “Suriyeli mültecilerin “misafir” olma haline misafirperverlik hukuku ve etiği açısından bakış”. *İnsan ve İnsan*, 4(11):54-80.
- Canbey Özgüler V. (2018). Göç ve Uyum Politikaları. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, 1(1):1-10.
- Salomoni, F. (2015). “Göçmenlerin İtalya’da Entegrasyonu” İçinde *Göç ve Uyum* Şeker, B. D., Sirkeci, I., & Yüceşahin, M. M. (der.), Transnational Press London. ss. 131-147.
- Sirkeci, I., D. Eroğlu Utku. (2020). “Türkiye’nin Kitleli Akınlar Deneyiminin Çatışma Modeli ve 3Ka Ekseninde Değerlendirilmesi”. *Göç Dergisi* 7 (2) (Özel Sayı: Göç, Sağlık, Pandemi): 319-342.
- Sirkeci, I. (2017). “ÇEVİRİ: Bir güvensizlik ülkesi olarak Türkiye’nin mültecileri, Suriyeliler ve Türk mülteciler”. *Göç Dergisi* 4(1): 21-40.
- Sirkeci, İ. (2010). “Güvensizlik ve çatışma ekseninde uluslararası göç ve vatandaşlık” İçinde F. Kartal (Ed.), *Yurttaşlık Tartışmaları:Yeni Yaklaşımlar* Ankara: TODAIE Yayınları.
- Şafak-Ayvazoglu, A., Kunuroglu, F., & Yağmur, K. (2020). “Psychological and socio-cultural adaptation of Syrian refugees in Turkey”. *International Journal of Inter-cultural Relations*, 80:99-111.
- Şeker, B. D. (2015). “Göç ve Uyum Süreci: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme” İçinde *Göç ve Uyum* Şeker, B. D., Sirkeci, I., & Yüceşahin, M. M. (der.), Transnational Press London.
- Şimşek, D. (2019). “Kimin için entegrasyon? Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin entegrasyon süreçleri”. <https://tr.boell.org/tr/2019/10/03/kimin-icin-entegrasyon> (Erişim:18.01.2021)

- Şimşek, D. (2020). Integration processes of Syrian refugees in Turkey: 'Class-based integration'. *Journal of Refugee Studies*, 33(3): 537-554.
- T.C. Başbakanlık, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2013). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar – Saha Araştırması Sonuçları <https://http://www.afad.gov.tr/suriye-raporlari> (Erişim: 15.01.2021)
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi (2016), Uluslararası İşgücü Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6735&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim: 18.01.2021)
- UNHCR (2021). UNHCR Türkiye İstatistikleri. <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri> (Erişim: 18.01.2021)
- UNHCR ve Migration Policy Group (2013). Refugee Integration and The Use of Indicators: Evidence From Central Europe. <https://www.refworld.org/pd-fid/532164584.pdf> (Erişim: 20.01.2021)
- UNHCR. (2001). Protection of Refugees in Mass Influx Situations: Overall Protection Framework. <https://http://www.unhcr.org/protection/globalconsult/3ae68f3c24/protection-refugees-mass-influx-situations-overallprotection-framework.html> (Erişim, 20.01.2021)
- Yıldırım, S., İslamoğlu, E., & İyem, C. (2017). "Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma". *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2): 107-126